

מספר התקיעות ואיכותן

ה. כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בראש-השנה? יש מספר תקיעות שחייבים לשמוע מעיקר דין תורה, יש מספר תקיעות שחייבים לשמוע — מדרבנן — מחמת ספק באיכות התקיעות, יש מספר תקיעות שהציבור מצווה לתקוע — בתפילת מוסף וגם לפניו, ויש מספר מסויים של תקיעות שתוקעים בציבור מחמת מנהג⁸. ופרטי הדברים יבוארו בהמשך דברינו.

ו. מעיקר דין תורה חייבים לשמוע תשע תקיעות: פעם אחת — "תקיעה", ואחריה "תרועה", ואחריה "תקיעה", וחוזר כסדר זה עוד פעמיים, אשר ביחד הם: תשע תקיעות⁹.

אלא שנסתפק לנו על ה"תרועה" האמורה בתורה אם היא היללה, שאנו קוראים "תרועה", או שהיא האנחה, כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו, מה שאנו קוראים "שברים", או שהוא כמו שניהם יחד "שברים-תרועה"¹⁰.

לפיכך תיקנו חכמים לשמוע שלשים קולות, כדי לצאת מן הספק, והם — שלש פעמים: "תקיעה, שברים-תרועה, תקיעה", (ונקרא בקיצור: תשר"ת); ושלש פעמים: "תקיעה, שברים, תקיעה", (ונקרא בקיצור: תש"ת); ושלש פעמים: "תקיעה, תרועה, תקיעה", (ונקרא בקיצור: תר"ת)¹¹.

התקיעות — ראה להלן סעיף קל"ה. וע"ע מ"ש הגר"ע יוסף בקובץ פסקי הלכות "אור ודרך" הלכות ימים הנוראים עמוד 41. 8. ואין עוברים בכך על איסור בל-תוסיף — אף על פי שתוקעים יותר פעמים ממה שחייבה תורה — לפי שהעושה מצוה כמה פעמים, אין בזה איסור — תוספות ר"ה ט"ז ב' ד"ה ותוקעים. 9. רמב"ם שופר רפ"ג, ש"ע רס"י תק"צ, ועוד. ואין אדם יוצא ידי חובתו עד שישמע כל תשע התקיעות, שכולן מצוה אחת הן, לפיכך מעכבות זו את זו — רמב"ם שם ה"ו. ובמקום שאין יודעים לתקוע אלא "תקיעה" בלבד, ולא "תרועה", או שידעו "תרועה" ולא "תקיעה", לא יתקעו כלל — ש"ע סי' תקצ"ג סעיף ב'. וכן סדר התקיעות מעכב, והיינו שאם שמע "תרועה" ואחריה שתי "תקיעות", או שתי "תקיעות" ואחריהן "תרועה", לא יצא — משנ"ב שם סק"ה, ע"פ הרמב"ם הנ"ל הלכה ה'. ועיין ספר אש דת דף א'. 10. רמב"ם וש"ע הנ"ל. אמנם לפי דעת המקובלים הרי תקיעת "שברים" וגם "תרועה" אינם מחמת ספק, אלא שניהם צריכים — כף החיים שם סק"ו. 11. שם. ומכל מקום סדר זה אינו מעכב, ואם תקע תר"ת תש"ת תשר"ת שלש פעמים, או שתקע תש"ת תר"ת תשר"ת שלש פעמים, וכיוצא בזה, יצא ידי חובתו (מט"א סי' תקפ"ח סעיף ג', ושעה"צ סי' תקצ"ג סק"ד). ובמקום שאין יודעים לתקוע אלא תש"ת, ולא תשר"ת ותר"ת — יתקעו תש"ת בלבד שלש פעמים; וכן אם יודעים לתקוע תר"ת, ולא תשר"ת ותש"ת — יתקעו תר"ת בלבד שלש פעמים; אבל אין מברכים על התקיעות אלא כשתוקעים כל שלשים הקולות (ש"ע סי'

ז. הצבור חייב לשמוע תקיעות בתפילת מוסף, על סדר הברכות: "מלכיות", ו"זכרונות", ו"שופרות", נוסף לתקיעות ששמעו קודם לכן¹².

ולמה תוקעים בצבור פעמיים: בתפילת מוסף ולפניה? זאת – כדי לערב השטן מיד בתקיעות שקודם תפילת מוסף ולא יקטרג בתפילה¹³.

ח. ורבים נוהגים לתקוע מאה תקיעות, ואחרי תפילת מוסף משלימים את התקיעות שחסרים למספר מאה¹⁴.

פרטי הדינים וסדר התקיעות, של קודם תפילת מוסף, ושל תוך תפילת מוסף, ושל אחריהן – ראה למעלה פ"ד סעיפים נ"ה-ס"ז, ולהלן סעיפים קצ"ז-ר"ב.

מהותן של ה"תקיעה", ה"שברים", וה"תרועה"

ט. ה"תקיעה" – היא קול ישר ופשוט¹⁵. ויש מדקדקים שיהא הקול ישר מתחילתו ועד סופו, ללא עליות וירידות, וגם בסיומו יהא ישר ללא

תקצ"ג סעיף ב' וביאור הלכה שם. ועיין שד"ח מערכת ר"ה סי' ב' אות י"ג, ולחם שלמה סי' ק"ו). ובמקום שאין אפשרות לתקוע שלשים קולות, וכגון בבית-חולים, – יתקעו שלש פעמים תשר"ת (מט"א סי' תקצ"ג סעיף ג'). ועיין קנין תורה בהלכה ח"ג סי' ע"ט).
12. רמב"ם הנ"ל הלכה ז' ו"י. ומכל מקום אף אם אין הצבור מתפללים מוסף – תוקעים בשופר ללא תפילת מוסף, ומברכים על התקיעות, וכן אף כשאין אפשרות לצבור לתקוע בשופר, מתפללים מוסף – רמ"א סי' תקצ"ג סעיף ב', משנ"ב שם סק"ד ושעה"צ סק"א. ויש לעיין מה הדין כשהצבור לא תקעו בשופר באמצע תפילת מוסף אלא קודם תפילת מוסף, האם יש עליהם חובה מן הדין לתקוע אחרי תפילת מוסף, כדי להשלים את התקיעות שבתוך התפילה. אמנם ברור הדבר שמצד המנהג לתקוע מאה תקיעות – צריכים להשלים את התקיעות שהחסירו בתפילה. ועיין משנה ראש השנה פ"ד מ"ט, ומשנ"ב סי' תקפ"ה סק"ד. ועיין מקראי קודש סי' כ"ב שנסתפק מה הדין בעשרה שמתפללים יחד בלא חזרת הש"צ אם חייבים בתקיעות בתפילת מוסף. 13. טור סי' תקפ"ה, ע"פ גמרא ר"ה ט"ז א'. וע"ש בטור שעיקר התקיעות הוא על סדר הברכות שבתפילת מוסף. ואולם יש שהולקים וסוברים שעיקר התקיעות הוא שקודם תפילת מוסף ובהן יוצאים ידי חובה – עיין טור סי' תקצ"ב בשם הרי"ף, וע"ע רמב"ם שופר פ"ג הי"ב, ט"ז סי' תקצ"ב סק"ב, משנ"ב סי' תק"צ סק"ה וסי' תקצ"א וסי' תקצ"ג סק"ג. 14. ספר הערוך והמובא בטור סי' תקצ"ב, ומשנ"ב סי' תקצ"ו סק"ב בשם של"ה, עיין בטור שם טעם לדבר. וע"ע טעמים לנך בשו"ת ריב"ם שנייטוד סי' מ"ו, וכף החיים סי' תקפ"ה סק"ח. ומכל מקום אין חיוב לתקוע מאה תקיעות ואינן מעכבות (ב"ח סוס"י תקצ"ו). ועיין ש"ע רס"י תקצ"ו שלאחר תפילת מוסף מריעים עוד "תרועה" גדולה בלא "תקיעה". אולם בקהלות אשכנזים אין נוהגים כן (משנ"ב שם סק"א). ואפילו במקומות שנהגו כן, אם לא הריעו – אין עיכוב בדבר (טור שם). וע"ע רמ"א סי' תקצ"ו סעיף א', ומשנ"ב שם סק"ב. ועיין בספר חיים מירושלים בליקוטים שמצא רמז לתקיעת מאה קולות מהכתוב (תהלים מ"ז ב') "תקעו כף" – "כף" בגימטריא מאה. 15. קצור

שינוי¹⁶. ויש שאין חוששים אף אם הקול עולה ויורד, שהואיל והקול הוא ללא הפסק – הרי זה נחשב ל"תקיעה"¹⁷, ואפילו בסיום ה"תקיעה" אין חוששים לכך¹⁸.

י. ה"שברים" – הם קולות פשוטים וקצרים, ואין בהם שינוי מקול ה"תקיעה" אלא בשיעור אריכות הקול, שה"תקיעה" היא ארוכה, ואילו ה"שברים" הם קולות קצרים¹⁹. אולם יש שתוקעים ה"שברים" בקול עולה ויורד, ונשמע כקול "טו-או-טו"²⁰. וכל אדם יתנהג כמנהג מקומו²¹. ויש מי שכתב שבכל אופן צריך לתקוע כל "שבר" דרך אנחה, ולא פשוט ממש, לפי שהתוקע קולות פשוטים לגמרי – אין זה כדרך יבבא, וחסר עיקר צורת המצווה לתקוע כדרך יבבא²².

יא. תוקעים שלשה "שברים" תכופים זה לזה²³, ואם מוסיף על שלשה "שברים" ותקע ארבעה או חמשה – אין לחוש²⁴. ויש פוסקים שמחמירים וסוברים שאין לתקוע יותר משלשה "שברים", ולכתחילה נכון לחוש לדבריהם²⁵. ויש סוברים ששלשה "שברים" שאמרו, הם מלבד עוד קול פשוט ארוך – שצריך לתקוע בסוף ה"שברים", אבל אין המנהג כן²⁶, אלא אין מוסיפים שום קול אחר בגמר שלשה ה"שברים", לפי

שלחן ערוך סי' קכ"ט סעיף י"ג, וחדושי הריטב"א ר"ה ל"ג ב'. 16. מועדים וזמנים ח"א סי' ה': כן מפורש בראשונים, ומאד דקדק בזה הגר"ל דיסקין, כמובא בספר שאלת שלמה להגרש"א ורטהיימר ח"ב סי' נ"ה. ועיין אשל אברהם מהדו"ת סי' תק"צ. 17. קצור הלכות מועדים עמוד נ"ה: כן נהגו ברוב ישראל שלא לדקדק בזה כל כך, ויש להם סמך ממשמעות דברי לקט יושר עמוד 125. 18. הליכות עולם עמ' 167. ובקצור הלכות מועדים הנ"ל, כתב שבעל חזון איש היה מיקל בכל המשך ה"תקיעה" גם אם לא היה ישר, אך היה מחמיר בסופה שיהא ישר וחלק. ועיין בחדושי הריטב"א ר"ה ל"ג ב' ד"ה ומתניתין וכו', שכתב: כשעושים "תקיעה" ומשברים אותה בסופה – אינו יפה, שהרי אותו קול שעושים בסופה – אינו נדון מקול ה"תקיעה" שהיא פשוטה, וה"ז "שבר" לעצמו והוי הפסקה. 19. חדושי הריטב"א ר"ה ל"ג ב'. וכן נוהגים בהרבה ארצות: פולין, אשכנז, אונגריה, ועוד – מועדים וזמנים ח"א סי' ה' אות ה'. והגר"ח מבריסק היה מאד מדקדק ע"ז – קובץ תבונה שנת תשי"ו. 20. כ"מ בדרשת הרמב"ן לר"ה, וכן נהגו בהרבה ממחוזות רוסיה וליטה – מועדים וזמנים הנ"ל. ועיין מקראי קודש סי' י"ז. 21. מועדים וזמנים הנ"ל: ויש מהדרים שאדם שלפי מסורת אבותיו תוקעים בקולות פשוטים, ומתפלל במקום שתוקעים בקולות עולים ויורדים – תוקע, או שומע תקיעות, אחר התפילה, כמנהג אבותיו. ויותר מזה יש מהדרים שבכל אופן יוצאים ידי חובת שתי השיטות, ואחר התפלה תוקעים, או שומעים תקיעות, באופן אחר ממה שתקעו בשעת התפילה. 22. מועדים וזמנים הנ"ל, ושכן כתב הגר"י הענקין. 23. כ"מ בש"ע סי' תק"ץ סעיף ג'. ורמב"ם שופר פ"ג ה"ג. 24. ש"ע הנ"ל. תקע שני "שברים" – לא יצא (שכנה"ג שם הגב"י אות ז'). 25. משנ"ב שם סק"א. ובבית-מדרשו של בעל חזון-איש לא הקפידו בזה, ותקעו יותר משלשה "שברים" – קצור הלכות מועדים עמוד נ"ח. 26. מג"א שם סק"ב: ובדיעבד, אם לא תקע אלא שני

שחוששים שקול זה יהא נחשב הפסק בין "שברים" לבין "תרועה", או "תקיעה", שלאחריהם²⁷. וכן אין לתקוע "שבר" קטן בסוף ה"שברים" – כפי שיש מהתוקעים שעושים כן – לפי שהוא הפסק בין "שברים" לבין "תרועה", או "תקיעה", שלאחריהם²⁸.

יב. ה"תרועה" – היא קולות קצרים מאד ותכופים זה לזה²⁹. וכן נוהגים ברוב תפוצות ישראל להריע בקולות מופסקים³⁰. ויש נוהגים להריע כקול אחד ממושך המתרעש, והיא מכונה "תרועה תימנית", וגם לזה יש מקור בראשונים³¹. וכל אדם ינהג כמנהג מקומו³².

יג. כמה יחידות "תרועה" תוקעים? נחלקו בזה הפוסקים: יש סוברים שתוקעים שלש יחידות של "תרועה" לפחות³³, ויש סוברים שתוקעים תשע יחידות של "תרועה" לפחות³⁴. ולכתחילה – יש להחמיר כדעה השניה, בין בסדר תשר"ת ובין בסדר תר"ת, ובדיעבד – די אם לא תקעו אלא שלש יחידות³⁵.

ורשאים להרבות ביחידות של "תרועה", ולהריע כמה שרוצים³⁶. **יד. אין להוסיף יחידה אחת ארוכה** לא בסוף ה"תרועה" ולא בתחילתה, לפי שיש לחוש שהיחידה הארוכה נחשבת כ"שבר", והרי זה הפסק בין ה"תרועה" לבין ה"תקיעה" שלאחריה או שלפניה³⁷.

וכן אין להאריך ביחידה אחת מה"תרועה" שחייבים לתקוע, ואם האריך בה כשיעור "שבר" או יותר – לא יצא ידי חובתו³⁸.

שיעור אורך ה"תקיעה" וה"שבר"

טו. כמה צריך להאריך בכל "תקיעה"? התקיעה אין לה שיעור למעלה,

"שברים" ואחריהם עוד קול אחד ארוך: אם היה ארוך כ"תקיעה" – לא יצא ידי חובתו, היה קצר מ"תקיעה" – עיין במט"א שם סעיף י"ג שמבואר שיצא ידי חובתו, וצ"ע במג"א שם סק"ב. וראה בהערה הבאה, ולהלן סעיף ט"ז. ²⁷. לבו"ש שם. ואם הוסיף קול והאריך בו כשיעור ששה יחידות של "תרועה" – יש לחוש שנכנס לכלל "תקיעה" (מט"א הנ"ל). ²⁸. הליכות עולם עמוד 167. ²⁹. טור סי' תק"צ. ³⁰. מועדים וזמנים ח"א סי' ה' אות י': וכן דעת הרבה פוסקים. ³¹. שם. ועיין דרישה סי' תק"צ אות א', וב"ח שם ד"ה ורש"י. ³². קצור הלכות מועדים עמוד נ"ו. ויש מחמירים לעצמם ויוצאים ידי חובת שתי השיטות, ואחר התפילה תוקעים, או שומעים תקיעות, כפי שיטה האחרת ממה שתקעו בשעת התפילה – מועדים וזמנים הנ"ל. ³³. דעה ראשונה בשי"ע סי' תק"צ סעיף ג'. ³⁴. דעה שניה בשי"ע שם. ³⁵. משנ"ב שם סק"ב וסקט"ו. ובאמרי דוד (להגר"ד פעדער) שם סק"ב מחמיר בזה וכתב שצריך לחזור ולתקוע תשע יחידות של "תרועה". ³⁶. שי"ע הנ"ל. ³⁷. עיין משנ"ב שם סק"א, לבו"ש הנ"ל ומג"א שם